

HENRYK BITTERFELD Z BRZEGU A REFORMA OBSERWANCKA ZAKONU BRACI KAZNODZIEJÓW. EDYCJA KRYTYCZNA I OPRACOWANIE TRAKTATU "DE FORMATIONE ET REFORMATIONE ORDINIS FRATRUM PRAEDICATORUM".

Celem projektu jest zbadanie teoretycznych założeń i historycznego kontekstu wprowadzenia i rozwoju reformy obserwanckiej Zakonu Braci Kaznodziejów z końca XIV i XV wieku, a także wskazanie na wkład polskiej prowincji zakonu w ten rozwój. Podstawą badań będzie traktat Henryka Bitterfelda z Brzegu „De formatione et formatione Ordinis Fratrum Praedicatorum”, którego edycja krytyczna będzie stanowiła materiał ilustracyjny do serii analitycznych studiów mu poświęconych.

Zakon dominikański był jednym z najliczniejszych i najbardziej wpływowych zgromadzeń męskich dojrzałego średniowiecza. Dominikanie zaangażowani byli w życie uniwersyteckie, kościelne i duszpasterskie, wypowiadając się na wszystkie najważniejsze dla epoki tematy i angażując się w kluczowe dla Kościoła tamtej epoki przedsięwzięcia. Także podjęta przez nich u schyłku XIV wieku reforma była częścią ogólnokościelnego ruchu reformy, której program streszczano hasłem „reforma in capite et in membris”, a która zdominowała historię Kościoła w XV wieku.

Dominikańska reforma obserwancka, choć cieszy się stale rosnącym zainteresowaniem badaczy wciąż nie doczekała się kompleksowego opracowania. Nie dysponujemy też wciąż edycjami źródeł fundamentalnych dla jej historii. W światowej historiografii poświęconej dominikanom wciąż też niedostatecznie obecny jest polski rozdział w dziejach reformy obserwanckiej.

Niniejszy projekt stawia sobie za zadanie choć częściowe uzupełnienie tej luki. Henryk Bitterfeld z Brzegu był członkiem polskiej prowincji dominikanów i profesorem Uniwersytetu w Pradze. Jego traktat poświęcony reformie zakonu był pierwszym dziełem tego rodzaju. Henryk napisał go najprawdopodobniej na prośbę samego Rajmunda z Kapui, generała zakonu odpowiedzialnego za wprowadzenie reformy obserwanckiej w zakonie dominikańskim. Tekst ten zawiera zarówno diagnozę przyczyn kryzysu, jaki dotknął zakon w XIV wieku oraz rozmaitych nadużyć, jakich dopuszczali się zakonnicy, jak i konkretne rozwiązania pozwalające na powrót do wierności zakonnym przepisom. Za sprawą licznych cytatów i odniesień do tekstów poświęconych życiu zakonnemu (Ojców Kościoła, św. Bernarda z Clairvaux czy św. Tomasza z Akwinu) tekst ten jest dobrze osadzony w chrześcijańskiej tradycji teologicznej. Jest też ważnym głosem w debacie nad reformą Kościoła w ogóle.

Edycja i analiza traktatu, zarówno jego zawartości, jak i tradycji rękopiśmiennej pozwoli poznać założenia dominikańskiego ruchu obserwanckiego, jego miejsce w chrześcijańskiej teologii życia zakonnego i historii Kościoła, a także pozwoli prześledzić rozprzestrzenianie się idei głoszonych przez polskiego dominikanina w całym zakonie.

Poza tradycyjną publikacją książkowa zbioru studiów i edycji krytycznej efektem projektu będzie również edycja cyfrowa opublikowana na stronie Pracowni Łaciny średniowiecznej Instytutu Języka Polskiego PAN oraz zamieszczenie tekstu w formie przeszukiwalnej w korpusie tekstów średniowiecznych tworzonych przez tę samą pracownię.